

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Aleš Reibl

Pojetí politiky a demokracie v díle Emanuela Rádla

Olomouc 2019

vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně za použití uvedené literatury.

V Olomouci dne

.....

Aleš Reibl

Děkuji panu PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce a za poskytování materiálů a cenných rad v průběhu vypracovávání bakalářské práce. Také bych chtěl poděkovat přítelkyni a rodině za projevenou podporu.

Obsah

Úvod.....	5
1 Život a dílo.....	6
2 Pojetí politiky v myšlenkovém systému Emanuela Rádla.....	9
2.1 Revoluce.....	9
2.2 Svoboda přírodní a svoboda pod zákonem.....	11
2.3 Směry německé politiky.....	13
2.3.1 Liberalismus.....	13
2.3.2 Anarchismus.....	13
2.3.3 Marx.....	14
2.3.4 Zánik německé socialistické demokracie.....	15
2.3.5 Úkoly socialismu po světové válce.....	15
3 Národ, rasa, kmen.....	17
3.1 Rasové teorie.....	20
3.2 Antisemitismus.....	23
3.3 Třetí říše.....	24
4 Rádlovo pojetí demokracie a společnosti.....	29
4.1 Demokracie většinová.....	29
4.2 Demokratismus a věda.....	31
4.2.1 Sociologie.....	33
4.2.2 Pokrokářství.....	35
5 Využití tématu ve výuce občanské výchovy a základů společenských věd.....	36
Závěr.....	38
Prameny a literatura.....	40

Úvod

Emanuel Rádl byl biolog a filozof, což je jeden z důvodů, proč jsem si pana profesora Rádla vybral, neboť i já studuji obor biologie a základy společenských věd. Poprvé jsem se s jeho dílem setkal v publicistickém cyklu Historie.cs na ČT24, název dílu byl pojmenován stejně jako jedno z Rádlových stěžejních děl – Válka Čechů s Němci. To byla tedy moje prvotní zkušenost s Rádlovým věděním, a rozhodně ne poslední, neboť o něm a jeho díle budu pojednávat v mojí bakalářské práci, která nese název Pojetí politiky a demokracie v díle Emanuela Rádla.

Rádl si získal moji pozornost, respekt, obdiv a úctu nejen jeho neskutečnou prozřetelností, pomocí níž varoval před hrozbou nacismu, ale i jeho potřebou vyjadřovat se k problematickým situacím v historickém období první republiky a nacházet reformy pro život veřejný i osobní. Často se stávalo, že stál osamocen před všemi, ale ani v takových situacích se nevzdal a hájil zájmy lidí dále. Jakoby rčení: „Má srdce na správném místě.“ bylo vytvořeno přímo pro Rádla. Napsal mnohé spisky, spisy, díla, dokonce i encyklopedie. Přesah jeho vědomostí a názorů se projevoval v oblasti vědy, biologie, filozofie, náboženství i školství. Jeho dvoudílné Dějiny biologických teorií novověku, které napsal v prvním období vědeckého působení, sklidily celosvětový úspěch a byly přeloženy do několik jazyků. S klidnou duší mohu říci, že je to renesanční člověk.

V této práci se zaměřuji Rádlovo chápání demokracie a národa. Vysvětluji pojetí národa a rasy, na kterém Němci vystavěli své základy státu v kmenovém pojetí. Stavím do kontextu pojetí národa rasové teorie ovládající německé myslí – teorie, které vnesly zmatky a úpadek do světa dřívějšího století. Práce také obsahuje politické směry. Též se snažím osvětlit čisté záměry demokratismu a jeho symbiózy s vědou.

Ale i takový myslitel jako byl Rádl měl svoje kritiky. Neboť jen málokomu se podařilo poznat hned na první pohled hloubku Rádlových úvah, protože nepodává svou myšlenku vysvětlenou, ale nutí čtenáře, aby z jeho myšlenek vyvodili vlastní závěry. Někdy svoje myšlenky formuloval příliš horlivě a čtenáři mohli nabýt dojmu, že útočí na všechno okolo. Neměl mnoho následovníků, jež by pokračovali v Rádlově odkazu. Možná jednou z příčin je, že není moc známý.

Za cíl práce si ukládám interpretaci Rádlových neobyčejných myšlenek a chápání demokracie. V návaznosti se pokusím zanalyzovat kořeny nacionalismu v Německu. A v neposlední řadě zjistím využitelnost Rádlova odkazu ve společenských vědách, popřípadě mezioborovou návaznost do předmětu biologie.

1. Život a dílo

Emanuel Rádl se narodil 21. prosince 1873 ve vesnici Pyšely. Poté, co úspěšně odmaturoval na gymnáziu v Domažlicích, nastoupil do augustiniánského klášteřa. Po 2 letech působení v klášteři z něj odešel a začal na studovat na FF Univerzity Karlovy přírodní vědy. V roce 1904 se habilitoval na Univerzitě Karlově pro fyziologii smyslových orgánů zvířat a dějiny biologických teorií. Mezi touto dobou se dal na pedagogickou dráhu a učil na gymnáziu v Plzni, na reálce v Pardubicích a na gymnáziu v Praze. V roce 1919 byl jmenován profesorem přírodní filosofie a dějin přírodních věd na FF UK.¹

„Se zvláštní pietou rozmlouvám s Emanuelem Rádlem, přírodním vědcem, filozofem, žurnalistou, politikem, vychovatelem, polemikem, visionářem. Patnáct let, možná i více, jsem s ním spolupracoval. Diskutovali jsme ve Filosofické jednotě, četli bibli, pomáhali při organizaci československé Ymky, jezdili za hranice na sjezdy mládeže, intimně se stýkali na půdě Křesťanského sdružení studentského, vydávali „Křesťanskou revui“ (1927-1939), ano i společně jezdili na lyžích. Zlé jazyky mu říkaly „křesťanský mladík“. Znal jsem jeho prosté, nepadělané lidství – jedinečně čisté, bez pózy a nadutosti, bez falešného pathosu a ctižádosti. Nebylo jediné význačnější veřejné události, aby se jí neobíral jako člověk a jako filosof. Nejtěžší otázky myšlenkové řešil, po způsobu Masarykově, rozbořem denních, všedních, mravních a politických zjevů. Psal články za článkem, brožuru za brožurou, knihu za knihou – všechny zcela aktuální a přece zasahující do věčných záhad přírody, dějin a lidské duše.“²

V roce 1927 se Rádl seznamuje s J.L. Hromádkou, s kterým spolupracuje dalších 15 let. Společně zakládají o rok později Křesťanskou revui, což je časopis vydávaný periodicky a jeho historie pokračuje dodnes.

Rádlův myšlenkový vývoj můžeme rozdělit do tří období. Každé období souvisí s dějinnými i politickými událostmi. V prvním období svého vědeckého působení (1897 – 1917) byl vášnivým vědcem a zabýval se fyziologií smyslových orgánů, historií biologických teorií a přírodní filosofii. V tomto období sepsal dvousvazkové dílo *Geschichte der biologischen Theorien* (1905 a 1909), knihy o centrální nervové soustavě a články o přírodní filosofii. I v tomto období vědeckého působení tu najdeme doklady jeho vážného zájmu o národnostní otázky, zvláště o problém poměru vědy a národnosti a otázku národního charakteru vědy. Patří sem článek *Minulost a budoucnost české vědy přírodní*. Kriticky zde

¹ GABRIEL, Jirí, et al. Slovník českých filosofů [online]. Brno : FF muni, 2001 [cit. 2018-11-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/radl.html>>.

² HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl : Don Quijote české filosofie*. 1. vydání. Praha : J. Laichter, 1947. str. 17

rozebírá názor, že věda nemá nic společného s národností.³

„Za první světové války se zvýšenou měrou začal Rádl zajímat o otázky sociálně politické. Tento filosofický posun můžeme vidět v díle Romantická věda (1918), které Rádl vnímal jako doklad svého „válečného myšlení“. Spis bývá kritizován někdy jako projev protiněmeckého smýšlení, jemuž Rádl za války propadl, do určité míry právem. Důležité je tu filozofické rozpoznání, že jedním ze spolutvůrců německé nacionalistické a válečné ideologie je romantické myšlení, jehož počátky Rádl zjišťuje u Herdera a Kanta. Zároveň tu vidíme jakýsi přechod Rádlova gnoseologického myšlení. V narážkách i v otevřených projevech vystupuje na povrch Rádlovo vlastenectví a nadšení pro český boj protirakouský.“⁴

Druhé a třetí období Rádlova působení můžeme shrnout.

„Drobnějším dílem z doby válečné je přetisk přednášky Rasová teorie a národ, přednesené v cyklu Filosofické jednoty. V tomto spisku Rádl podal populární výklad pojmu rasy i stručné dějiny rasových a příbuzenských teorií od Gobineaua a Fichta až po Chamberlaina a ukázal na jejich nevědeckost. Za úkol českého národa stanovil přetvoření materiálu nám daný rasou, tradicí jazykem a historií prostřednictvím programové, uvědomělé koncepce a vypracovat ve svobodných podmínkách nový národní program.“⁵

Ve svobodné ČSR rozvinul Rádl své myšlenky o národnosti v různých časopisech. Tyto analýzy týkající se pojetí národa, u nás zejména převládající nacionalismus v oblasti veřejného mínění, vydával v letech 1918-1921 do časopisů jako například: v České stráž, orgánu české strany pokrokové (1918-1920), v Realistické stráž, orgánu Realistického klubu (1920), dále v mnoha článcích poloúřední Československé republiky (1919-1921) a v obnoveném Čase (1920-1921). Filosofické články psal Rádl v té době Nového Athenaea (1920), v němž byl vedoucím redaktorem, do Naší doby, České mysli a jiných listů. Tyto myšlenky a názory nebyly přijímány zejména v měšťanském nacionalistickém tisku (Národní listy, Večer, 28. říjen a další) kvůli Rádlovým formulacím vůči českému vlastenectví a budily dojem, že Rádl odmítá jakékoliv vlastenectví. Ve skutečnosti šlo jen o boj proti útočnému nacionalismu. Roku 1922 podnikl Rádl cestu kolem světa a začal spolupracovat s organizací Československý YMCA (Young Men's Christians Association). V roce 1927 začal zastávat spolu s J. L. Hromádkou pozici redaktora v časopise Křesťanská Revue.

---

³ TRAPL, MILOSLAV. "Sociologické Pojetí Národnostní Problematiky u Emanuela Rádla." *Sociologický Časopis*, ročník 4, číslo 3, 1968, s. 333-334. Dostupné z WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6ebe2c34dd4e9fb75c59b287e6348a0f3055db73_Sociologicke%20pojeti%20na%20rodnostni%20problematiky.pdf

⁴ Tamtéž, str. 333

⁵ Tamtéž, str. 333

Rádl své myšlenky týkající se národnostních problémů vyložil v dílech: *Národ a stát* (Praha 1921), *dále dílo Náboženství a politika* (Praha 1921), *Mír v Československu* (Praha 1923), *O smysl našich dějin* (Praha 1925), *Válka Čechů s Němci* (Praha 1928), *Národnost jako vědecký problém* (Praha 1929) a *O německé revoluci* (Praha 1934).⁶

„Rádl žil otázkami dne, a přece jste cítili, že jeho hlava byla stále tam, kde vály větry. Jeho mysl se proháněla po výšinách věčného sněhu. Dotýkal se pořád posledních otázek životních, procházel se nad srázy lidského ducha, ptal se po posledních normách našeho myšlení a života, po nejhlubších oporách společnosti, národa a státu. Ani jeho přátelé ho nedovedli chápat; nedohlédli k bodu, ke kterému ukazoval; nerozuměli ani smyslu jeho otázek. Zdráhali se jít za ním na jeho výpravy. Vědecké nebo historické otázky někdy formuloval nečekaným dráždivým způsobem a nedal si dost práce, aby důkladně vyložil podstatu svých názorů. Mluvil v náznacích, narážkách, nápovědích. Někdy pronesl soud nad myslitelem a vědcem, vychovatelem a spisovatelem, ukazuje k posledním důsledkům jeho názorů, k důsledkům, které se zdály průměrné mysli až absurdně nemožnými.“⁷

Značný podíl má Rádl také na založení Ligy pro lidská práva. V jeho myšlení se také objevují náboženské prvky, což se projevuje ve spolupráci s J. L. Hromádkou a organizací YMCA. Rádl se po Masarykově vzoru drží kritického realismu a působí veřejně. Spolu se Zdenkem Nejedlým zakládají Realistický klub, ale jejich cesty se rozcházejí, neboť mají odlišné politické názory ohledně směřování sociální demokracie.⁸

Totíž po volbách v roce 1920 se členové strany rozdělili do dvou směrů. První se ztotožnili s levicovým přesvědčením a přimkli se ke komunistické straně. Druzí hájili zájmy intelektuálů a rozumu.

Rádl přijímá Masarykovu zásadu, jež tvrdí, že člověk svým jednáním zasahuje do chodu světa a zároveň naplňuje vlastní podstatu.⁹

Těžká nemoc ho roku 1935 donutila přestat s psaním. Ještě v září 1934 předsedal v Praze světovému kongresu filosofickému. Za rok potom žil v ústraní. Do pravidelné práce se už nevrátil. Zemřel v Praze 12. května 1942 ve věku 68 let.¹⁰

---

⁶ TRAPL, MILOSLAV. “Sociologické Pojetí Národnostní Problematiky u Emanuela Rádla.” *Sociologický Časopis*, ročník 4, číslo 3, 1968, s. 333-334. Dostupné z WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6ebe2c34dd4e9fb75c59b287e6348a0f3055db73_Sociologicke%20pojeti%20na%20rodnostni%20problematiky.pdf

⁷ HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl : Don Quijote české filosofie*. 1. vydání. Praha : J. Laichter, 1947. str. 19-20

⁸ ZNOJ, Milan, Jan HAVRÁNEK a Martin SEKERA. *Český liberalismus: texty a osobnosti*. Praha: Torst, 1995. str. 337-338 ISBN 80-85639-49-1.

⁹ KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Praha: Mladá fronta, 2010. str.156-157 ISBN 978-80-204-2373-3.

¹⁰ HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl : Don Quijote české filosofie*. 1. vydání. Praha : J. Laichter, 1947. str. 18

2. Pojetí politiky v myšlenkovém systému Emanuela Rádl

Emanuel Rádl se mimo jiné zabýval také politickou problematikou. Ve svých dílech k ní zdůrazňoval své postoje a myšlenky. Zaměřil se na témata revoluce, pojetí svobody.

2.1. Revoluce

Rádl neuznává násilnou revoluci. Vnímá ji jako válku mezi občany jednoho státu bez možnosti míru, nemá žádného řádu, a proto je surovější. Porovnává poraženého generála a poraženého politika. Poražený generál dostává po válce speciálního zacházení. Ale revoluce nezná tohoto vojenského zacházení. Politik je pronásledován a trestán. Bez ohledu na příslušnost politické strany by měli mít politikové přednost před vojenskými hodnostáři. Vždyť přece lid dal politikům moc a oni se svobodně rozhodli věnovat se službě lidu.

Pokud nejsme zastánci války jako prostředku politického boje, o to bychom měli větší měrou zatratit revoluci pojatou jako zastaralý prostředek chápání pravdy.

Moderní společnost by měla dle Rádlu využívat svobodný tisk, osvětu, veřejné diskuse, všeobecné hlasovací právo, zákony oproti revoluci, která patří do dob minulých. Stejně jako války by měla být revoluce jen krajním řešením, kde všechny jiné možnosti a prostředky selhaly.¹¹

Rádl se domníval, že revoluci je možné se vyhnout. Lidé mohli najít méně surovou alternativu. Pokud revoluce vypukne, nezbyvá nám než snaha pochopit podstatu revolučních idejí.

Moc národních socialistů v Německu rostla, a proto nebylo potřeba uchýlovat se k revoluci. Hitler byl zvolen kancléřem legitimně a mohl zasahovat do dění státu. Nicméně k zbavení se odpůrců bez revoluce by bylo potřeba více důvěry v německý lid a více politické práce, která revolucionářům chyběla.¹²

„I revoluci takto podniknout je ovšem možno ospravedlňovat ve jménu jejího cíle. Ospravedlňovat lze ovšem jen ve jménu hodnot lidských, rozuměj nikoli hodnot, které ten onen člověk, ten onen stát nahodile uznává za pravé a za výhodně, nýbrž ve jménu hodnot, které musíme uznat, jestliže s otevřenou myslí a s čistým srdcem slyšíme o nich poučení.“¹³

Němečtí revolucionáři vytvořili novou zásadu, ve které tvrdí, že politické jednání není třeba opodstatnit, stačí je prostě provést.

---

¹¹ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.26-27. ISBN 80-86495-17-5.

¹² Tamtéž, str. 27-28

¹³ Tamtéž, str. 28

Společným nepřítelem ruských, italských a německých revolucionářů byl dle Rádla politický směr zvaný liberalismus. I přes společné nepřátelství marxistů, fašistů a hitlerovců našla tato hnutí společný odpor k příznačné charakteristice liberalismu zvaného „liberalistický individualismus“. Všechna hnutí neakceptují, že by společnost byla pouze seskupením samostatných jedinců. Podle individualismu liberálního má člověk právo žít svým způsobem, pokud neruší zájmy ostatních. Ostatní lidé jsou povinni respektovat člověka takového, jaký je. Člověk nemá žádné povinnosti vůči společnosti, má jen práva. Výsledkem liberalistického smýšlení bylo, že snaha cokoli vykonat není zaměřena pouze na vznik hodnot pro společnost, ale na individuální předpoklady a prostředí kolem něj.¹⁴

Další odmítanou charakteristikou liberalismu byl „liberalismus hospodářský“. V tomto pojetí se každý člověk na planetě snaží jít za svými osobními cíli, které se dají pojmout jako cíle hospodářské. Vše, co omezuje snahu jednotlivce dosáhnout hospodářského cíle, by mělo být odstraněné, zejména zákony a nařízení, které brání dalšímu rozvoji hospodářských schopností jednotlivce.¹⁵

Marx, Mussolini a Hitler poukazují na chaos liberalismu a nabízí řešení po svém. Marx největší nebezpečí nacházel v liberalismu hospodářském. Podle něj pochází všechen hospodářský nepořádek odtud, jedinci byla dána volnost a možnost naplňovat svoje hospodářské potřeby. Proto jako jediné možné řešení, které by ozdravilo lidstvo, navrhoval zrušení osobního vlastnictví a zespolečenštění výrobních prostředků.

Mussolini namísto reorganizace hospodářství přeorganizoval italský stát a sebe určil jako nejvyšší autoritu.¹⁶

„Němečtí politikové opět jiným způsobem vymítali d'ábla liberalismu. Prohlašují německý národ (v pojetí, o němž pojednám) za absolutno a Hitlera za absolutní autoritu. Také Hitler chce zničit odpovědnost jednotlivých občanů za život ve státě; jednotlivci mají se rozplynout v životě národního organismu.“¹⁷

Marx, Mussolini a Hitler řeší podobný problém, jak se vymanit ze zmatku způsobený liberálního pojetí individualismu. Všichni zdůrazňují organizaci a autoritu.

„Jedině pochopení, že člověk jest k něčemu na světě a že organizace společnosti musí být založena na pravém úkolu lidí, může přinést spásu.“¹⁸

---

¹⁴ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.30. ISBN 80-86495-17-5.

¹⁵ Tamtéž, str.32

¹⁶ Tamtéž, str.33

¹⁷ Tamtéž, str.33

¹⁸ Tamtéž, str.34

2.2. Svoboda přírodní a svoboda pod zákonem

Rádl rozlišuje dvojí chápání svobody, tzv. *svobodu pod zákonem*, pro kterou je charakteristické, že se jedinci stávají členy spolku. Pro tyto členy je závazné, že dodržují pravidla, která jsou při vstupu do spolku všeobecně platná. Jde tedy o vlastní volbu ve výběru spolku, ale tato volba je spjata s plněním povinností, dá se chápat jako vztah svoboda – povinnost. Máme právo od závazku odstoupit, ale jen v případě, že jsme nabyli jiného přesvědčení a současný závazek by nám zvláště odporoval nebo se rozcházel s našimi mravními zásadami. Přecházíme od jednoho zákona k jinému zákonu, který je pro nás přijatelnější z hlediska mravního a morálního.

Druhým typem svobody je *svoboda přírodní*. Jedinec a národ jsou svobodní, pokud jejich přirozené vlastnosti nejsou svazovány různými nařízeními. Za svobodné se dá pokládat jen to, co je přirozené, pochází z vlastního rozumu a není omezováno předpisy.¹⁹

„Ušlechtilý člověk jest svoboden, tj. jest spoután na rukou a nohou zákony cti, pravdy, spravedlnosti atd.; ušlechtilý člověk pořád a pořád jen slouží zákonům: heslo noblesse oblige pěkně tuto služebnost vzdělance vystihuje; člověk nevzdělaný jest svoboden docela jinak: jest mimo zákon. Jak ohromně důležité jest dnes pochopit tento rozdíl svobody pod zákonem a svobody přírodní!“²⁰

Víra ve svobodu přírodní se vryla pod některá světová hesla: svoboda hospodářská, lidská práva, svoboda duchovní atd., z čehož nabudeme dojem, že člověk je tu v pravém slova smyslu chápán v pojetí svobody přírodní.

Svoboda hospodářská má co dočinění s hospodářským liberalismem. Za přirozenou součást společnosti považuje jednotlivce stíradajícího majetek, obchodujícího a vyrábějícího statky. Společnost je tvořena jednotlivci volně hospodářsky jednajícími a každý zákon, který hospodaření překáží, považuje za násilný.

Podle Rádla jsou lidská práva vzpomínkou na časy minulé, kdy nebylo ani tradice, ani zvyku, ani zákonů a lidé byli naprosto svobodní. Nyní si lidská práva můžeme vyložit jako požadavek, aby byl každý svým vlastním soudcem. Což ale v liberalistickém pojetí společnosti naráží na zásadní problém. Bude zákon, podle kterého budeme sami sebe soudit, spravedlivý? Aby byl spravedlivý, musel by platit pro všechny, a to by znamenalo, že to není náš zákon. V případě provinění se souzený musí odsoudit a potrestat a kde vezmeme autoritu v souzení vlastní věci? Proto se vyskytovaly námitky proti lidským právům.

---

¹⁹ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.34. ISBN 80-86495-17-5.

²⁰ Tamtéž, str.35

Lidská práva se uplatnila i při sebeurčování národa. Dle evropského pojetí je národ chápán jako kmen – přírodní společenský útvar, který má přirozené vlastnosti a jeho hlavní funkcí je tyto přirozené vlastnosti uplatňovat. Národ tu není chápán jako lid organizovaný ve stát, ale jako kmen (společenský útvar daný historií, tradicí, jazykem...). Podle této formulace sebeurčení národa se Německo dožaduje o spojení německých kmenů rakouských a československých v jeden stát.²¹

Dle radikálního pacifismu je život jedince to nejcennější, co má a jen on s ním může nakládat, jak se mu zlíbí, proto nikdo jiný nemá právo brát život druhému člověku. Ani stát, když povolává vojáky do války, protože každá válka je násilným činem na přirozené svobodě člověka. Toto přesvědčení je spojeno s bojkotem vojenské služby.

Při uplatňování literární svobody je jedinou podmínkou pro spisovatele jeho vlastní tvořivost a spontánnost. Má nám ukázat, jaký je sám sebou. Nemá být svazován žádnými omezeními zvenčí, zvláště pak cenzurou. Ve stejném duchu můžeme chápat svobodu vědy, náboženství, umění atd.

Demokracie je v dnešní praxi chápána jako víra ve svobodu přírodní. Za nejlepší vládu uznává, kde jedinci mohou svým hlasováním hájit své osobní zájmy. Američtí demokraté považují hlasování lidu za nejvyšší autoritu, protože co lid určil za správné, o tom není pochyb, že správné je. Jinou představu liberalistické demokracie o „všeobecné vůli“ popisuje J. J. Rousseau, kterou Rádl vyvrací. Pokud se občané na něčem shodnou, berou přijatý zákon jako všeobecně platný závazek a řídí se jím. Na jedné straně je brán jako platný ideál a na druhé straně je závazný pro naše budoucí jednání. Takto chápána svoboda přírodní má za následek rozvrácení Itálie a Německa a vede ke krizím demokracie.²²

Nyní Rádl uvádí na příkladech revolucí u nás a v Německu rozdíly mezi svobodou pod zákonem a svobodou přírodní.

Roku 1918 se rozpadlo Rakousko-Uhersko. Každá vzpomínka na ně byla vnímána negativně. Národní výbor se sešel 28. října a vydal zákon o zřízení československého státu. Jenže nastala otázka, kde nový zákon narychlo vzít. A tak národní výbor, který má právo dávat lidu zákony, oprášil zákoník rakouský. Ustanovili, že dosavadní zákony a nařízení budou v platnosti i nadále.²³

„Toto byl světový příklad svobody pod zákonem: prvním revolučním aktem nové vlády proti vládě staré bylo potvrzení zákonů této staré vlády. A tak ani na okamžik nebyl náš lid bez

---

²¹ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 35-38. ISBN 80-86495-17-5.

²² Tamtéž, str. 38-39

²³ Tamtéž, str. 39

zákona. A lidé pokládali tento čin za samozřejmý, s radostí vycházeli na ulice a vesele se pozdravovali.“²⁴

Tímto aktem se dalo jasně najevo přesvědčení civilizované společnosti, že nelze být ani chvíli bez zákona a že mít zákon špatný je lepší než nemít zákon žádný.

V Německu byla revoluce provedena rozdílným způsobem. Revolucionáři striktně odmítali zákony, hlásali, že nejdůležitější nade vše je národ. Takto byla chápána svoboda přírodní v Německu.²⁵

2.3. Směry německé politiky

Uvádím několik politických stran, jimiž se Rádl zaobírá v knize O německé revoluci.

2.3.1. Liberalismus

Kolem roku 1848 se v Německu zrodil liberalismus. Opíral se o ideologii francouzské revoluce. Liberalismus se projevil i na německých univerzitách a ve vědě. Rádl říká, že profesor na univerzitě zná jen subjektivní vědu, která se nepodílí na každodenním veřejném životě, protože věda je povýšena nad politické hádky. Učenci znali objektivní pravdu, která existuje sama o sobě, ale nemá praktického využití. Objektivnost měla za následek, že každý svobodně učil čemukoli bez ohledu na následky. Vznikaly vědy rasových teoretiků, pesimistů, sociologů ovládající veřejné mínění. Rádl učencům dává za vinu, že neudělali nic pro lid v době poválečné, měli šířit osvětu proti rasovým teoriím, místo toho se chovali neutrálně a dělali jako by se jich to netýkalo.

Německou objektivní učenost jsme překonali díky Masarykovi. Masaryk byl vědcem, kterému věda sloužila v politických bojích, náboženství, osvětě. Naši politikové tvrdili, že s politikou nemá co dělat věda ani etika, tedy tvrzení podobné Hitlerovu. Rozdíl v situaci u nás a v Německu byl, že u nás se neprosadila politika bez vědy a etiky, nýbrž v Německu tomu bylo opakem.²⁶

2.3.2 Anarchismus

Radikální liberalismus postupně přecházel v anarchismus. Anarchista nevěří v zákon, každý zákon považuje za omezování na svobodě. Anarchista nezná hranic, vše je pro něho

---

²⁴ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 39. ISBN 80-86495-17-5.

²⁵ Tamtéž, str. 39-40

²⁶ Tamtéž, str. 66-69

povolené a nic zakázané.²⁷

2.3.3 Marx

Rádl považuje Marxe za nejvýznamnějšího německého pokrokaře, který bojoval za západní ideály a proti německé ideologii. Navazoval na osvícenství, řídil se podobnými postupy hospodářskými a politickými jako v Anglii. Zorganizoval dělnictvo, dal dělnickému hnutí filozofii, povznesl dělnictvo na světového činitele. Marxismus tvoří v Československu základ dělnického hnutí, nebylo by bez něho ani českých socialistů a křesťanských sociálů.

Marx byl původně politicky liberálem a považoval hospodářství za „hnací motor“ společnosti. Jenže hospodářství není primární hnací silou společnosti, a proto nacionalisté vyhrávají nad marxisty a namísto hospodářství, vyzdvihují stát a národ.²⁸

„Přesvědčení má základní význam pro společnost; společnost vsutku stojí na přesvědčení, na víře – někdy ovšem na víře velmi hloupé, ale nejhroupější víra mívá větší konstruktivní moc na společnost než kdejaké vnější okolnosti. A společnost není pouhým souborem atomů, není ani souborem individuí uplatňujících svá přírodní práva, ani masou proletariátu, nýbrž jest organizací pod zákonem.“²⁹

Organizace marxismu spočívala v jeho kulturním programu a v plánu organizace boje proletariátu za jeho požadavky. Ať byl Marxův politicko-sociální program sebelepší, jeho kulturní program byl pohroma pro dělnictvo. Marx převzal pesimistické myšlenky o lidech, o víře, o revoluci a o diktatuře proletariátu od Herdera a Fichteho. Marx je ve své filozofii cynický k lidským ideálům a prohlašuje je za lež. Ideál podle něho zabraňuje spojení se v jednu proletářskou organizaci, v níž by byli jedinci pohlceni masou. Tímto tvrzením vystupuje proti demokracii, odsuzuje v ní ideál svobody. Neochvějně věří v masu proletariátu. Masu staví do protikladu individua a dává jí možnost vytvářet dějiny. Rádl říká, že víra v „masy“ a víra v „rasy“ ode sebe nemá daleko a vyrůstají ze stejné mystiky – obojí jsou přírodním úkazem vyčleněné ze sféry rozumu.

Ve Francii došlo k modifikaci tohoto „učení“. Hlásající, že dělnictvo ovládne svět, ale jen násilím a anarchií, která zničí současné státní zřízení.³⁰

---

²⁷ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 69-71. ISBN 80-86495-17-5.

²⁸ Tamtéž, str. 71-73.

²⁹ Tamtéž, str. 73

³⁰ Tamtéž, str. 73-75

2.3.4. Zánik německé sociální demokracie

Proti marxismu se vyhraňovali hitlerovci, protože v něm byly obsaženy prvky západního myšlení. Ale najdeme tu též prvky německví jako například, že vychází z Herdera a Fichteho stejně jako pangermanismus, mýtus o rasách a má podobné elementy jako kmenové vlastenectví.

Rádl si pokládá otázku, proč marxismus tak lehce zanikl. Odpovědí byl fakt, že měli slabý politický program, o který se nedalo upřít, který postrádal ideu. Jejich hlavním nástrojem byla negace. Pokud nastala situace, ke které měli zaujmout stanovisko, nevymysleli nic lepšího než ji vyřešit negací.³¹

„Měli srovnávat zájmy průmyslové se zájmy agrárními; řešením měla být revoluce proletariátu. Německému dělníku byl stavěn pořád na oči německý stát; Marx mu dal poučení, že všechny státy jednou odumřou. Situace žádala poučení, jak rozeznat spravedlivou válku od nespravedlivé; Marx dával jen abstraktní výzvu k antimilitarismu. Z Německa se šířila po střední a východní Evropě teorie kmenového vlastenectví; místo aby je analyzovali a nahrazovali vlastenectvím hlouběji pojatým, marxisté odpovídali negací lásky k vlasti.“³²

Neustálé používání „proti“ vedlo dle Rádla marxisty k politické strnulosti. Sice v teoretické rovině všechno popírali, ale v praxi neměli jiného východiska, než přijmout všechno (imperialismus, nacionalismus, válku, katolictví). V politice jde přece i o kompromisy, nelze vše jen negovat. Jenže jejich politický program neměl co hájit, a tím pádem neměli ani prostor pro kompromisy. Rádl vidí neúspěch marxistů v materialismu, který propagovali, protože jen samotný materialismus nestrhne masy lidí, museli by totiž věřit v něco duchovního. A přesně tuto potřebu naplnil Hitler, věřil v německví a byl lidovější, proto také pokořil sociální demokraty.³³

2.3.5. Úkoly socialismu po světové válce

Marxismus po porážce Německa utrpěl vážné rány. Socialismus ostatních zemí, jako byla Anglie, Rakousko, Francie, čelil od té doby závažným problémům, tedy až na Rusko. Rádl navrhuje, aby se vedla diskuze o současných problémech hospodářské krize a poskytnout dělnictvu informace o situaci.

Rádl konstatuje, že dochází k úpadku politických stran. V Německu, v Rusku a v Itálii byly politické strany násilím potlačeny. V USA se drží z posledních sil. Dokonce i Anglii

---

³¹ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 75-76. ISBN 80-86495-17-5.

³² Tamtéž, str. 76

³³ Tamtéž., str. 76-77

postihl úpadek politických stran. Dle Rádla za úpadek může ztráta ideologie stran. Například před válkou byly politické strany u nás rozděleny na základě ideových rozdílů na strany „marxistické“ (sociální demokraté), nacionalistické (národní dělníci), atd. Ale nyní ideové rozdělení ztrácí na významu. Další problémem bylo, že poslanci se chovali jen jako zástupci zájmů svých voličů vyvíjející nátlak na vládu, namísto aby se stali prostředníky mezi vládou a voliči a tím nejen hájili zájmy voličů, ale také zastupovali vládu. Jedině tímto způsobem se může vyvinout adekvátní politický život.

I přes to, že zůstává socialismus spíše v defenzívě, měl by se řídit podle programu zastaralého než nemít program žádný. V programu by měl ponechat názory a myšlenky udržitelné, neudržitelné odstranit (vláda proletariátu atd.) a udělat prostor pro názory vhodnější. Třebaže starat se o sociálně slabé vrstvy, neboť nezávisle na vývoji politiky chudoba zůstane součástí veřejného života a také starostí politiků. A podle toho, jak se stát stará o chudé, poznáme jeho spravedlnost.

Dle Rádla je třeba, aby socialistické umění a literatura byly přezkoumány, protože dochází k jejich úpadku. Je třeba, aby se díla začaly psát lidově, s láskou k lidu a s adekvátním obsahem.

A také Rádl souhlasí s postupem naší domácí politiky sociální demokracie, jež se zaměřovala na stát a na hledání společných východisek s ostatními politickými stranami.³⁴

---

³⁴ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.77-79. ISBN 80-86495-17-5.

3. Národ, rasa, kmen

Při studiu společnosti si Rádl pokládá otázku, jaké jsou vztahy jedince k tomuto celku. Společnost nebere pouze jako „shluk“ jednotlivců. Individuum má smysl samo o sobě a je původcem jistého jednání, které má tvořivé síly a tohoto aspektu si je vědomo. I přesto, že jednatelce podléhá různým vlivům a je jimi a přírodním prostředím podmíněno, je považováno za budovatele kulturního a společenského světa. Společnost dle Rádla vzniká vzájemným působením jedinců. Rádl rozeznává dva typy společnosti. Společnost nižšího typu založena na čistě přírodním základně, jejichž členové jsou spjaty pouty instinktivními a faktory duševními. Lidé se tu stýkají, spolupracují, sdružují je instinkty, pokrevní příbuznost, potřeby a tradice. Jsou to společnosti statické a v časovém vývoji se v podstatě nemění. Oproti tomu společnost vyššího typu, pro kterou je charakteristická tvůrčí práce aktivních a iniciativních jedinců, na nichž leží společenská organizace. Jsou to složité nadřazené útvary, které lidé utváří uvědoměle a svobodně. Ve své podstatě jsou dynamické a mají vývoj v čase. Nejvýznamnější ze společností, které se zakládají na jednotě duchovních zájmů a vznikají uvědomělou lidskou činností, je národ.³⁵

„Podle jeho tvrzení se celý náš obrozenský zápas a většina našeho úsilí o národní kulturu českou (a rovněž tak i slovenskou) opírá o ideu národa, převzatou od německých filosofů, J. G. Herdera a romantiků. Je to pojetí národa, jež Rádl nazývá organickým nebo romantickým. Je to pojetí příbuzné shora vyloženému organickému pojetí společnosti. Národ nevzniká zde uvědomělou, programovou činností svých členů, nýbrž utvářejí jej síly hlouběji založené, svazky krve, tradice, city vlastenecké a někdy i dynastické. Důraz na svazky krve je příznačný pro rasové pojetí národa, které prohlašuje prvky zoologické za podstatné složky národního celku.“³⁶

Rasové (naturalistické) chápání národa je dle Rádla u nás silně zakořeněno a jeho kritika naráží na odpor veřejnosti. Národ se tu podstatně neliší od kmene, který je charakteristický zvyky, náboženstvím, kulturou, náčelníkem a pokrevním příbuzenstvím. Národ v organickém pojetí je vlastně kmen, který svou jednotu a cíle nejen instinktivně chápe, dokonce si je uvědomuje.³⁷

Rádl se domníval, že tváření politických teorií ve střední Evropě ovlivnily teorie organické, které se stavěly proti osvícenství a víru v jednotlivce a jeho rozum. Němečtí,

---

³⁵ TRAPL, MILOSLAV. „Sociologické Pojetí Národnostní Problematiky u Emanuela Rádla.“ *Sociologický Časopis*, ročník 4, číslo 3, 1968, s. 334-335. Dostupné z WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6ebe2c34dd4e9fb75c59b287e6348a0f3055db73_Sociologicke%20pojeti%20na%20rodnostni%20problematiky.pdf

³⁶ Tamtéž, str. 335

³⁷ Tamtéž, str. 336

rakouští a ruští politikové a státovědci odmítali západní „atomistické“ pojetí společnosti. Tvrdili, že konečným prvkem společnosti nejsou nezávislí jedinci, ale síly ovládající celé skupiny lidí. Síly vyjádřené tradicí, pokrevstvím, národním vědomím a podvědomím tvoří „ducha národa“, jednotu společnosti, nikoli rozum a vůle jednotlivců. Proto stát povyšovali nad jednotlivce a tvrdili, že je dílem historie, osudu, dílem božím a nezbyvá člověku nic jiného než se mu poklonit.³⁸

„Hegel (žák Fichte) dal tomuto organickému pojetí, lidu a státu nový výraz: stát je prý individuum, které se živelnou silou (světově nutnou) vyvíjí z podvědomí přírody v uvědomělou organizaci společnosti. Stát je prý přírodní mocí, již se nahodilé individuum se svými morálními a rozumovými ohledy musí podrobit; není prý nikomu odpověden, jako nejsou přírodní zákony podrobeny mravnímu soudu.“³⁹

Herder svými poznámkami v díle *Ideje k filosofii dějin lidstva* vyzdvihuje víru v tvůrčí originalitu pracovního lidu, vykořisťování pracovního lidu a odmítá soukromý majetek. Záměrem těchto výroků je vyzvednout necivilizované slovanství proti civilizovanému západu a dát větší význam pracujícímu lidu než „pánům“.⁴⁰

Organické nebo transpersonální pojetí předpokládá, že lid i stát je „organismem“, pro něž jednotlivci jsou „orgánem“; jednatel naplní smysl svého života jen, podrobí-li se duchu státu. Stát, lid, národ jsou plodem přírodního dějství; jako vyrůstá kmen nutně z rodiny a z kmene národ, tak stát vyrůstá z národu.⁴¹

Středoevropský nacionalismus dle Rádlova mínění vychází z organického pojetí státu. Státu se musí vše podrobit. Náboženství, věda, průmysl, sociální zřízení jsou chápány jen jako prostředky k uplatnění národa daného státu. Tato ideologie zasáhla po válce celou naši československou společnost. Nejen československou, ale můžeme si uvést na příkladu německého národohodopáře F. Lista, jež tvrdí, že svoboda, průmysl, agrikultura, vzdělanost mají být jen účelem prostředku k vyššímu nacionálnímu cíli. List tuto teorii staví do protikladu anglického pojetí státu.⁴²

Nacionalismus se dá vyložit ještě dalšími několika způsoby. V Německu byl nacionalismus vykládán v pojetí kmenovém. Lidé byli diferenciováni podle rasy (europoidní, negroidní, mongoloidní), která jim dává specifické rozrůznění v oblasti tělesných, fyziologických a charakterových vlastností. Pro člověka byla rasa dána přírodou

---

³⁸ RÁDL, Emanuel. *Válka Čechů s Němci*. 2., v Melantrichu I.vyd. Praha: Melantrich, 1993. České myšlení. str. 117-118 ISBN 80-7023-147-5.

³⁹ Tamtéž, str. 118

⁴⁰ Tamtéž, str. 119

⁴¹ Tamtéž, str. 119

⁴² Tamtéž, str. 120

a osudem. Dále jsou lidé v Německu dle Rádla rozlišováni v kmeny (indiáni, Slované, Germáni, Keltové, atd.).

Kmen je na pomezí přírodní rasy a kulturního národa. Jeho členové jsou spojeni vlastnostmi tělesnými i charakterovými. Členové kmene mezi sebou cítí pudovou příbuznost a ke členům jiných kmenů cítí averzi.

Němci ale neuznávají rozdělení na rasu, kmen a národ. Rasu spojují s kmenem a kmen berou jako národ. Podle Němců je národ chápán jako „osudové společenství“, které spojuje lidi společného jazyka, původu, kmenového cítění. V Německém pojetí jedinec jako individuum samo o sobě nemá valný význam. Teprve ve „službě pro národ“ dostává jednotlivec smysl.⁴³

Rádl naturalistické pojetí národa neakceptuje a přiklání se k druhé možnosti, tzv. politickému pojetí národa převládajícímu v Americe a v západní Evropě. Občané těchto zemí se řídí jednotnou ústavou a podléhají jednotnému zákonodárství. Hlavním znakem pojmu národ tu je vůle tvořit státní organizaci a být součástí celku podřízeného stejným zákonným normám a smlouvám. Rozhodujícím faktorem se tu stává vědomí člověka, jeho individuální rozhodnutí.⁴⁴

Občané USA jsou lidé svobodní, obdařeni lidskými právy a volným obchodem. I přes to, že je jejich svoboda na základě svobody přírodní, jsou to lidé čestní, rozumní, šlechetní, humánní. Jedinci byli chápáni jako vznešení pracovníci pro společnost, a proto i národ stál pod záštitou humanity.

Národ v kulturním pojetí podle Rádla není dílem přírody, ale výsledek lidské tvořivosti. Občané tvoří národ a jsou si vědomi svých práv a povinností. Lásku k vlasti vyzdvihuje jako ideál.⁴⁵

Hitlerovci za svůj ideál považují přírodní vlastnosti rasy a kmene, které jsou dány územím, jazykem, tradicí, zvyky a Rádl je přirovnává k vlastnostem živočichů. Tyto vlastnosti berou jako nezbytnou součást kmene a neplnit je, by znamenalo zradu národa. Hitlerovec W. Stapel napsal, že nám nezbytvá nic jiného než tuto skutečnost uznat, a pokud by se kdokoliv proti přírodě vzepřel, jedná proti Boží vůli.⁴⁶

---

⁴³ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 43-44. ISBN 80-86495-17-5.

⁴⁴ TRAPL, MILOSLAV. “Sociologické Pojetí Národnostní Problematiky u Emanuela Rádla.” *Sociologický Časopis*, ročník 4, číslo 3, 1968, s. 336. Dostupné z WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6ebe2c34dd4e9fb75c59b287e6348a0f3055db73_Sociologicke%20pojeti%20na%20rodnostni%20problematiky.pdf

⁴⁵ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 45-47. ISBN 80-86495-17-5.

⁴⁶ Tamtéž, str. 45

3.1. Rasové teorie

Vývojem a významem rasových teorií se zabývám, neboť jim Němci i Rádl přikládali vysokou důležitost během utvoření německého státu.

Hitlerův politický program, obsažen v knize *Mein Kampf*, byl založen na rasistické filozofii odvozené z knih o antropologii a genetice. V průběhu 19. století se v Evropě začala formovat skupina evropských filozofů nazývajících se sociální darwinisté. Vycházeli z díla *O původů druhů* (1859) od Charlese Darwina. Darwinovo dílo si vykládali po svém a na tom se zakládala i jejich filozofie, ve které našel „zálibu“ i Hitler.

Roku 1871 vydal Darwin další knihu s názvem *Původ člověka*. V ní přišel s myšlenkou, která byla pro darwinisty výjimečně důležitá, a to s tou že přírodní výběr bude narušen, pokud se nezavede i promyšlená kontrola populace, protože pokrok, zejména v medicíně, zaručuje přežití i slabších jedinců stejně tak jako silnějších jedinců. Následovatelé Darwina šli ještě dále a tvrdili, že vlastnosti, které zapříčinily dominanci člověka nad nižšími živočichy, se mají předávat do dalších generací a potomci nesoucí potřebné vlastnosti pozdvihnou „úroveň rasy“. Jedinci, jež nenesli tyto vlastnosti mají být dle Darwinových společníků eliminováni.

Dokonce i před vydáním díla o *Původu druhů* se vedly spory o rozdílnosti ras. Arthur de Gobineau publikoval v roce 1855 *Esej o nerovnosti lidských plemen*, ve které tvrdil, že hybnou silou lidstva byly zděděné rasové charakteristiky, a nikoli vlivy prostředí. Dále tvrdil, že „árijská“ rasa je nadřazená ostatním rasám. Též zformuloval teorii, ve které čistota vlastní rasy zapříčinila úspěchy při dobývání světa Řeky a Římany. Poté, co se začali mísit rasy na dobytých územích, čistota se narušila a došlo k úpadku. I s tímto Hitler v jeho díle *Mein Kampf* souhlasil.⁴⁷

Francis Galton - sociální darwinista a bratranec Darwina – zavádí pojem „eugenika“. Podle něho jde o vědu, která má zlepšit pomocí genetiky kvalitu rasy. Podporoval mladé nadané lidi, aby zakládali hojně rodiny a plodili děti, protože předpokládal, že přirozené vlastnosti se dědí. Snažil se zajistit, aby se dále nerozmnožovali nemocní a slabí jedinci, jenž podle jeho slov oslabují kořeny rasy. Založil instituce jako Národní eugenickou laboratoř a Společnost pro eugenickou osvětu, která se zabývala sterilizací duševně chorých.

Podobné instituce se sem a tam objevovaly i ve Spojených státech. Na základě eugeniky byla prováděna rasová selekce přistěhovalců do USA:⁴⁸

Dalším přívržencem sociálního darwinismu byl Ernst Haeckel, který souhlasí

---

⁴⁷ CLAY, Catrine a Michael LEAPMAN. *Panská rasa: Nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. str. 19-20 ISBN 80-85928-43-4.

⁴⁸ Tamtéž, str. 21

s Gobineauovým tvrzením o nadřazenosti germánských národů a o jejich důležitosti v kultuře.

Roku 1912 byla založena společnost Thule, do které byli vybíráni jen praví árijci. Další podmínku vstupu tvořil fakt, že předkové členů organizace museli být árijci minimálně 3 generace nazpět. Toto kritérium převzali do svého populačního programu nacisté. Společnost Thule sponzorovala Německou dělnickou stranu, později se přejmenovala na Nacionálně socialistickou stranu Německa. Dokonce od této společnosti převzala i hlavní politický cíl, kterým bylo sjednotit Evropu pod nadvládou Německa i její symbol -hákový kříž.⁴⁹

Fritz Lenz, německý profesor na univerzitě v Mnichově, zastával názor, že „pouhá“ sterilizace „druhořadých“ není dostačující ke zkvalitnění rasy, důležitější je, aby lidé ze „vznešenějších“ vrstev plodili mnoho potomků. Tím by se docílilo navýšení jedinců s požadovanými vlastnostmi a bylo by to vhodnější řešení, než sterilizovat jedince a omezit plodnost u nevhodných jedinců.⁵⁰

Houston Stewart Chamberlain svým učením o nadřazenosti árijské rasy silně ovlivnil myšlení Adolfa Hitlera. Tvrdil, že pokud nechceme, aby rasa ztratila identitu, nesmí se příslušníci jednoho plemene křížit s jiným plemenem. Podle něho Řecko a Řím zanikly kvůli mísení ras, která měla za následek rasovou degeneraci. Stejně riziko hrozí i germánským národům, pokud se bude křížit s jinými plemeny. Za hlavní viníky považoval Židy, kteří se chtějí mísit s árijskou krví a nakazit árijské národy „židovskou krví“. Vznik evropské civilizace připsal árijské rase, stejně tak jako všechny důležité evropské události, které se udály od 13. až do 19. století. Vybízí k pročištění a zkvalitnění árijské rasy prostřednictvím výběru vhodného populačního programu a odstranění nežádoucích plemen.⁵¹

Hitler dokázal na těchto teoriích ve spolupráci s ministrem vnitra dr. Frickem a německými antropology, eugeniky a sociálními mysliteli vypracovat ucelenou rasovou politiku, která se zabývala rozvojem a zkvalitněním populace. Prosazoval čistotu rasy a její nadvládu nad Evropou. Hitler fascinován Chamberlainovými teoriemi přebral jeho filozofii a vložil ji do akčního programu rozděleného do dvou směrů. První se zabýval vyhlazením Židů a druhá pojednával o zkvalitnění a „zmnožení“ germánské rasy. Pro Hitlera jsou dějiny důležité z hlediska svědectví o vzestupu a pádu jednotlivých ras. Dle Hitlera bylo důležité učinit kroky, jež by posílily árijskou rasu a zamezily vzestupu Židů. Se zvětšováním árijské populace měl v plánu rozšířit i územní hranice státu.⁵²

---

⁴⁹ CLAY, Catrine a Michael LEAPMAN. *Panská rasa: Nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. str. 22-23 ISBN 80-85928-43-4.

⁵⁰ Tamtéž, str. 24

⁵¹ Tamtéž, str. 27

⁵² Tamtéž, str. 26-28

„Musíme bojovat za zajištění existence a reprodukce rasy a národa, za to, aby naše děti měly co jíst, za čistotu vlastní krve a za svobodu a nezávislost Vlasti, aby náš lid dožrál pro poslání, jež mu uložil Stvořitel.“⁵³

Hitler říká, že potomek vzniklý křížením silnějšího a slabšího jedince bude projevovat průměrné znaky. Sice bude mít navrch nad rodičem méně „rasově hodnotným“, ale nepřevýší rodiče hodnotnějšího. Jen nejsilnější a nejzdravější samec v přírodě dobude samičku k páření a tím zplodí kvalitního potomka, tak je prý proti přírodě, aby se silnější jedinci rozmnožovali se slabšími stejně jako aby se „vyšší“ rasa mísila s „nižší“ rasou. Toto nevhodné mísení dle Hitlera odporuje přírodě a přírodním principům.⁵⁴

Hitler se zprvopočátku snažil Británii získat za spojence a viděl, že obě země mají podobné cíle. Stejně jako Německo ani Británie nepodporovala mísení plemen. Docházelo k vymezování obyvatelstva zejména v Africe a Indii, míšenci měli omezený výběr práce, nebo dokonce zákaz vstupu do určitých spolků.⁵⁵

Poté, co se stal v roce 1933 Hitler kancléřem, vydal několik zákonů a opatření, jež měly omezovat Židy a měly se stát prostředkem rasové čistoty. Krátce po jeho nástupu zavedl zákon o rekonstrukci státního úřednictva zakazující Židům a „neárijcům“ vykonávat státní služby. Ve stejném měsíci vydal další zákon nedovolující Židům vykonávat zaměstnání lékaře, zubaře, učitele nebo studovat. V červenci 1933 zavedl zákon o sterilizaci, podle něhož měli povinnost lékaři doporučovat sterilizaci každému, kdo měl výskyt dědičné choroby. Docházelo k rozšiřování zákona. V roce 1934 vznikly tribunály pro otázky dědičnosti rozhodující o pacientově sterilizaci, v listopadu téhož roku byla zavedena povinná kastrace pachatelů sexuálních činů.

Roku 1935 byly přijaty norimberské rasové zákony. V prvním zákoně nesměli Židé uzavírat sňatky ani mít pohlavní styk s lidmi nežidovského původu. Původním trestem bylo vězení, ale za války se začalo porušování trestat smrtí. Druhý zákon dával povinnost všem párům se nechat vyšetřit, pokud chtějí uzavřít sňatek. Jestliže se vyskytla u jednoho z páru dědičná choroba, nebylo jim dovoleno vstoupit do manželství. Třetí zákon pojednával o rozdělení lidí v Německu na obyvatele a občany. Za občany byli považováni ti lidé, kteří byli propojeni svazky německé krve nebo jí příbuzné a byli ochotni sloužit Německu. Bez volebního práva zůstali Židé a svobodné ženy spadající do skupiny obyvatelstva.⁵⁶

---

⁵³ CLAY, Catrine a Michael LEAPMAN. *Panská rasa: Nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. str. 28 ISBN 80-85928-43-4.

⁵⁴ Tamtéž, str. 29

⁵⁵ Tamtéž, str. 31

⁵⁶ Tamtéž, str. 48-51

12. prosince 1935 založil Himmler organizaci Lebensborn, která měla za úkol „produkovat čistou rasu“. Organizace spadala pod vedení SS. Na příslušníky SS Himmler naléhal, aby plodili mnoho dětí. Za cíl organizace se považuje například starat se o budoucí matky, které mají předpoklady plodit potomky s kvalitními genetickými a rasovými vlastnostmi, pečovat o tyto děti a matky po porodu. Jedinou podmínkou bylo, aby oba rodiče byli „rasově“ způsobilí. Matky měly možnost si dítě ponechat, a pokud jim to bylo povoleno, mohly je vychovávat s tím, že jim biologičtí otcové platili výživné. Pokud se matky rozhodly dítěte vzdát, nechaly je na starost SS a dítě bylo dále umístěno do nacistických rodin. Domovy Lebensborn byly zakládány na venkově.⁵⁷

3.2. Antisemitismus

Dle Rádla se antisemitismus nedá považovat jako politický program, protože politický program nese ideály a teorie, které organizují společnost a jejich výsledkem je například demokracie, liberalismus, imperialismus atd. Jenže v antisemitismu tyto myšlenky nenajdeme a nelze proti němu vést revoluci, neboť revoluce se vede proti vládním systémům, nikoli proti lidem.⁵⁸

„Kdo odsuzuje např. komunismu nebo katolictví, odsuzuje program, metodu, zákon navrhovaný pro život; proti tomuto programu staví program svůj. Přitom uznává, že přívrženec odpůřícího programu jest čestným člověkem (není-li, odsuzuje jeho nečestnosti, nikoli jeho program); proto programový zápas politický jest rytířským bojem rovnocenných soupeřů, kteří si po boji mohou podat ruku jako přátelé.“⁵⁹

Antisemitismus zápolí proti lidem. Po celém světě se rozmohl fenomén zvaný sociální antisemitismus, pro něhož je typické, že židé nejsou přijímáni do soukromých společností. V Německu panuje přesvědčení o kmenovém pojetí národa, jehož členové jsou spojeni krví, proto nejsou židé vítáni v německém státu.

Rádl se domníval, že Hitlerovci vnímají všechny židy záporně a přisuzují jim negativního ducha. Za to u Germánů je tomu opačně a považují se za zárný ideál. Jenže pokud tuto myšlenku, v teoretické rovině, budeme brát jako všeobecné pravidlo, tak zjistíme jen statistické vlastnosti velké skupiny, jež nic nevypovídají o vlastnostech jednotlivců. Pokud totiž budeme rozebírat židy a Němce v pojetí kmenovém jako jednotlivce, zjistíme, že ne každý

---

⁵⁷ CLAY, Catrine a Michael LEAPMAN. *Panská rasa: Nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. str. 62-64. ISBN 80-85928-43-4.

⁵⁸ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.79. ISBN 80-86495-17-5.

⁵⁹ Tamtéž, str. 79-80

Němec je „dokonalý“ stejně tak jako, že ne každý žid je „darebák“. Druhým prohrěškem antisemitismu bylo, že byli židé bráni jako plemeno, tedy jako přesvědčení, že židovství je vlastnost přírodní a je mu dána jako osud, se kterým se rodí.

Rádl říká, že máme mít soucit s ostatními lidmi a brát je takové, jací jsou, a pokud máme určité kladné stránky, měli bychom je využívat na pomoc ostatním.

Rádl se přikláněl k názoru, že židé se stali zastánci osvícenství a francouzské revoluce, jež jim zabezpečila občanskou volnost. Využívali své dovednosti a podíleli se význačnou měrou v oblasti veřejného života jako politikové, umělci, advokáti, lékaři atd. Jenže jejich vliv na veřejný život je přeceňován antisemity. Židé jsou sice součástí kultury, ale ne tolik, jak by se zdálo. Marx měl se svojí revolucí a vládě proletariátu velký vliv na Německo a jeho učení základy od filozofů Herdera a Fichteho, ale ti nebyli židé.⁶⁰

„Morální rozvrat dnešního Německa není přece dílem židů, jak učí hitlerovci; je to projev mezinárodního rozkladu dnešní společnosti; Anglie je ve stejném morálním rozkladu, a přece jeho mluvčími jsou tam Bernard Shaw, Bertrand Russell, James Joyce, Aldous Huxley, ani jeden z nich není, nemýlím-li se, židovského původu.“⁶¹

Židé sice přijali liberalismus, ale sami o sobě ho nevymysleli. To je dílo Locka, Descarta, Milla, ale ani tito lidé nebyli židé. To stejně platí o anarchismu, ani průkopníci anarchismu nebyli židé.

Rádl říká, že hnací silou veřejného života je víra, loajálnost, láskyplná práce, a jelikož si neuvědomujeme tuto skutečnost, a také to, že přikládáme mnohem vyšší důležitost vlivu peněz, způsobuje klamné přesvědčení o vysokém podílu židů na veřejném životě.

Rádl také připomíná, že židovství je v rozkladu. Hitlerova předpojatost vůči židům je příznakem úpadku židovství – neumí se jinak bránit než tvrzením o rovnosti lidí.⁶²

3.3. Třetí říše

Třetí říše – sousloví, které se vžilo pro Německo po druhé světové válce. Význam sousloví měl spočívat ve sjednocení všech Němců světa a zavržení liberalismu. Proč třetí? První německá říše se rozpadla ve středověku, druhá byla za Bismarckovy doby vlády a došlo k částečnému sjednocení a třetí říše měla sjednotit všechny Němce. Neměl to být stát založený na ústavě a zákonech, který vytvoří jednotu, ale národním instinktem. Zastávají „sílu rasy“, kterou

---

⁶⁰ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.79-82. ISBN 80-86495-17-5.

⁶¹ Tamtéž, str. 82

⁶² Tamtéž, str. 82-83

staví do protikladu státního aparátu.⁶³

„Konzervativní demokraté (tj. hitlerovci) myslí přírodnicky, liberální demokraté (tj. demokraté v našem smyslu) logicky, chlubí se W. Stapel; rozuměj: hitlerovci se odevzdávají dané skutečnosti, demokraté ji chtějí rozumem ovládnout, což prý je zhola nepřirozené. Němci nehledají to, co je správné, nýbrž myslí, volkhaft, jak píše týž Stapel, tj. ponořují se do národního instinktu a odevzdávají se jeho duchu. Proto hledají základy státu v krvi německého kmene, domnívají se, že čím bude mít tento kmen čistší krev, tím bude německý stát bližší ideálu“⁶⁴

Němci dle Rádl přikládají velkou důležitost rasovému charakteru naopak právní normy pro ně nemají takový význam jako pro občany jiných států. Hlásají, že lidé „německé rasy“ tvoří původní celek a nezáleží, jestli se nachází v jiných zemích než jen v Německu, i přesto jsou součástí německé jednoty. Stát vnímají jako druhotný produkt kmene, za to kmen berou jako věčný. Hlásání, že se jednotlivec musí podrobit státu za jakoukoliv cenu, signalizuje, že Němci nemají cit pro celistvost státu, který se vyznačuje ústavou, zákony a spravedlností. Tato fráze o „totálním státu“ zastírá, že stát nehraje v kulturním životě jedince roli. Není tomu úplně tak. Stát se podílí na kulturním životě jedince v podobě lidského svědomí a touze mít dokonale organizovaný život.

Jednotlivec a státní zákon se mají ve víře v pravdu a v mravnost shodnout. Nejen jednotlivec se má řídit státními zákony, ale zákony se mají zároveň starat o potřeby jednotlivcovy. A v místě, kde se tyto dva body protnou, můžeme najít základ politického života.⁶⁵

Hitler pojímá nový německý stát jako čistě politický útvar, jen jako vojenskou sílu a jako moc, kterou může „držet v rukou“. Pro duchovní život obyvatelstva nenachází ve své politice porozumění. Za svou politickou filozofii pokládal „čistotu rasy“ a také tvrdil, že židé mají vinu za všechno na světě. Prohru v první světové válce také přisuzuje židům. Založil hnutí, které mělo Němce seskupit k odvetné válce. Rádl píše, že již bylo mnoho válek v průběhu lidské civilizace, ale tyto války byly vedeny s velkými ideály (bránění civilizace Řeky, válka za osvobození otroků v Americe, atp.). Základem Hitlerovy válečné filozofie nebyly tyto velké ideály, které mají ve válce zvítězit.⁶⁶

„Zač jest nám bojovat, píše, jest zabezpečení vlastní existence a množení naší rasy a

---

⁶³ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.49. ISBN 80-86495-17-5.

⁶⁴ Tamtéž, str. 49

⁶⁵ Tamtéž, str. 50-52

⁶⁶ Tamtéž. str. 54-55

našeho lidu, výživa dětí a udržení čistoty krve, svoboda a nezávislost vlasti... Každá myšlenka a každá idea, každá nauka a všechno vědění musí sloužit tomuto ideálu. Když však národy bojují o svou existenci na této planetě, a tedy otázka být či nebýt stojí před nimi, zřítí se všechny úvahy o humanitě nebo existenci vniveč, neboť tyto představy se nevznášejí v éteru, nýbrž pocházejí z fantazie člověka a jsou na něh vázány.“⁶⁷

Jelikož Hitler nezná těchto velkých ideálů, za které umírali lidé, tak tvrdí, že při umírání se pojmy jako humanita a estetika rozplývají, jelikož je příroda nezná. Válku tedy nechápal jako poslední možnost, když selžou všechny ostatní prostředky a možnosti, ale jako hlavní náplň poslání národa. Německý národní socialismus se opírá o masy „obyčejných lidí“, a proto bychom ho mohli nazývat jako lidové hnutí. Toto hnutí se vzbouřilo proti stávajícím politickým stranám a uspořádání státu. Hitler si dal záležet na propagandě, vynaložil vysoké řečnické úsilí a blahorečil o německém národu a vsadil vše na lidovost jeho programu. Ovládl masy lidí, které se neřídily rozumem, ale city a postavil na fanatismu mas svoji politiku.⁶⁸

Rádl říká, že hlavní náplní demokratického lidu je pravda. Za součást demokracie nepovažuje jen lid a většinu, ale „hnacím motorem“ demokracie má být pravda a lidé by měli být prostředkem, jak dát pravdě průchod. Za cíl politiky považuje pravdu, blaho lidí a spravedlnost a hlasování lidu bere jen jako prostředek. Pokud lid není dostatečně obeznámen s politickými návrhy a nesnáze, pak může docházet k situaci, kdy hlas většiny nemá význam, protože nevypovídá o spravedlnosti. Stejně jako se může plést jedinec, může se zmýlit i většina, a proto by měla mít i menšina možnost dovolávat se právům. Za největší prostřednictvím svobody tisku se mají zprostředkovávat veřejnosti a tím i vládě návrhy na reformu veřejného života. Nevhodným zvykem se stalo chápání svobody tisku formou přírodní, tedy že si každý může tisknout cokoli, co se mu líbí, pokud se neprohřešuje proti ústavě. Svoboda, která komukoli dává možnost dělat si, co chce, není svobodou, ale anarchií.⁶⁹

Rádl se domníval, že Hitlerovy masy jsou naprosto oddáni vůdci, neznají ani pravdy, ani spravedlnosti, jde jim jen o moc. Hitlerovci říkají, že není možné, aby v demokracii byla jednotná vůle, protože „kolik je lidí, tolik je vůlí“. A proto raději volí vůli individua, která popře vůli ostatních občanů a tím se prosadí jednotnost. Hitlerovství a fašismus je reakcí proti liberalismu. Liberalismu, kvůli jeho atomistickému pojetí přírodní svobody a domněnkám, že společnost bude pokračovat samovolně i bez individuálního programového vedení. Ale

---

⁶⁷ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 55. ISBN 80-86495-17-5.

⁶⁸ Tamtéž, str. 55-57

⁶⁹ Tamtéž, str. 57-59

předpokládat, že demokracie nepřeje autoritě vůdců, by byla omylem. Moudrý lid dává moc zvoleným vůdcům k naplnění onoho programu. Jako příklad autorit Rádl uvádí prezidenta USA, Husa, Palackého, Riegera atd. Rádl říká, že nejde jen o to mít jednoho vůdce, ale upravit svůj poměr mezi mnoha vůdci (rodina, učitelé, spisovatelé...). Vztahy k vůdcům záleží na naší loajalitě k nim. Lidé chtějí mít rádi vůdce, chtějí mu naslouchat, chtějí, aby je vůdce vedl ke spravedlnosti a čestnosti, a také chtějí, aby respektoval, že se nechají vést dalšími vůdci. Demokracie nechce zrušit vůdcovství, ale dát mu civilizovanou formu.

Rádl říká, že demokracie neznamená, že vládnou všichni, ale jen několik odpovědných a iniciativních lidí. Také, že nevládnou jen političtí vůdové, ale i pedagogové, učenci, spisovatelé atd. Úkol demokracie spočívá v tom, aby lidé mohli uplatnit svoji iniciativnost a podíleli se na vládě.⁷⁰

Jenže hitlerovci pohrdají demokracií západními ideály a považují je za vládu méněcenných. Vůbec nedbají na rozumové odůvodnění.

„Západem se rozumí ona neskutečně rozsáhlá a široká duchovní krajina, z níž vysoko vyčnívají jako obrovské pohoří Sokrates se svou nezávislou kritikou, římské právo se svým pochopením pro jasné formulování, křesťanství s láskou k bližnímu, rytířství s pochopením pro individuální nezávislost, scholastická metafyzika, reformace se svým návratem k evangeliu, anglický parlament, založení vědy, osvícenství, humanita, lidská práva, demokracie.“⁷¹

Neustálý vývoj západního myšlení je vystavěn na boji duchovních hodnot. Ani kmenové citění, ani masy proletariátu, ani nadřazená árijská rasa netvoří tyto hodnoty, ale jen pravda a láska k bližním je prohlubuje.⁷²

Dle Rádla není možné, aby byl vytvořen jeden celek jen na základě rasy, který je spojen ve stát. Pokus o to by znamenal destrukci planety. Mluví také o rozpínavosti hranic Německa. I kdyby se Němcům podařilo ovládnout celou Evropu, nedovedli by žít s pocitem, že někde ve světě je další Němec, který nepatří do velké germánské jednoty.⁷³

„Němci pokládají svoje pojetí německého kmene jako přírodní jednotky lidstva za přirozené a následkem toho budou mít jakési sympatie jen s těmi státními útvary ve východní Evropě, které jsou vystavěny na instinktivním citění sounáležitostí kmenové a budou mít přirozený odpor ke všem státům, které jsou vystavěny na jiné koncepci.“⁷⁴

Následek to bude mít takový, že budou podporovat kmenový nacionalismus kdekoliv

---

⁷⁰ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 60-62. ISBN 80-86495-17-5.

⁷¹ Tamtéž, str. 110

⁷² Tamtéž, str. 110-11

⁷³ Tamtéž, str. 62

⁷⁴ Tamtéž, str. 62

ve východní Evropě (Ukrajince proti Rusku, Chorvaty proti Jugoslávii, Slováky proti Československu). Za další se pokusí sjednotit všechny německé menšiny ve střední a východní Evropě. Ani k tomu nebude potřeba války, postačí přesvědčení menšin o německém kmeni. Nezáleží na tom, že menšiny patří k jiným státům, pro Němce je stát druhotný, kmen bezprostřední.⁷⁵

---

⁷⁵RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str. 62-63. ISBN 80-86495-17-5.

4. Rádlovo pojetí demokracie a společnosti

Rádl ve jménu demokracie sváděl boj pod záštitou rozumu proti absolutismu a všemu mystickému, iracionálnímu, co na světě existovalo.

4.1. Demokracie většinová

Je poměrně spekulativní hledat podstatu demokracie v organickém pojetí národa, avšak mnoho lidí u nás připodobňuje demokratismus právě tomuto mýtu. Najdou se však i takoví lidé, kteří tuto instinktivnost neshledávají jako dostačující a přiklání se k demokracii většinové. V tomto pojetí demokracie má každý jednotlivec rovnocenný hlas, je dbán zřetel na jednotlivcovu svobodnou vůli a odtud i na všeobecné a tajné hlasovací právo. Hlasy jednotlivců se sčítají, tvoří většinu a mají jednotný charakter, který je nezpochybnitelnou a rozhodující silou pro všechny. Tato demokracie se začala rozšiřovat v Evropě po francouzské revoluci a doposud je dle Rádla vydávána jako ideální vzor demokratického zřízení. Vznikla jako opak absolutismu. Rádl ale upozorňuje, že se jen moc soustředěná v rukou jednotlivce přenesla na zvolenou majoritu. Jenže vůbec nemáme záruku, že hlas většiny bude spravedlivý. Pro každého spravedlnost znamená ve svém významu něco jiného. Většinová demokracie je vystavěna na základě moci a heslu: většina vítězí, nikoliv na základě spravedlnosti a heslu: pravda vítězí.⁷⁶

„Druhá podstatná chyba většinové demokracie je, že zná jen zákon bez výjimky a bez privilegií, rozuměj, nejen bez privilegií nahodilých, ale i bez výhrad daných individuálními vlastnostmi, např. tělesnými (rozdíl mezi ženou a mužem, mezi zdravým a nemocným, rozumným a hlupákem), nezná práva na osobní přesvědčení, ani právo na svůj jazyk, svoji kulturu, svoje náboženství.“⁷⁷

Tato absolutistická povaha demokracie je dovedena ke krajnosti v komunismu a v marxismu, kde má masa absolutní právo a moc, ale jednotlivec nezná právo proti mase. V otázce menšin Němců a Maďarů byla smícháno pojetí demokracie většinové a demokracie přírodní. Totiž Češi tvořili dle teorie přírodní vládnoucí kmen a podle teorie většinové tvořili spolu se Slováky i většinu lidí ve státě, takže proti německé menšině mohli odhlasovat cokoli.

Dle Rádla většinová demokracie není stoprocentně proveditelná, protože kdyby měla většina nezpochybnitelnou moc, nebylo by žádného prostředku, jež by reguloval případné chyby. Proto se zavádí pro některé případy mechanismus naprosté většiny, jež se liší od běžného

---

⁷⁶ RÁDL, Emanuel. *Válka Čechů s Němci*. 2., v Melantrichu 1.vyd. Praha: Melantrich, 1993. České myšlení. str. 128-129 ISBN 80-7023-147-5

⁷⁷ Tamtéž, str. 129

většinového hlasování. Avšak principy, kterými zákonodárci, ústava a volební řád omezují svobodu hlasování, jsou proti zásadám většinovým. Určitá privilegia Čechů a Slováků zakotvená v ústavě nejsou zprostředkovány podle většinového hlasování ani podle něho není zřízena ústava.⁷⁸

„Jestliže slyšíme kritiku demokracie od rozvážných lidí, obyčejně se obrací proti těmto chybám demokracie většinové, že je příliš mechanistická a že přehlíží přirozené prvky společenského života. Posmívají se jí, že všechno řeší jen šablonovitě, že znásilňuje individuum, že příliš lehkomyšlně zasahuje do práv rodinných, že nemá morálního měřítka pro život, že přepolitizovala veřejnost atp.“⁷⁹

Pokud hovoříme o krizi demokracie, máme na mysli zejména většinové chápání demokracie.⁸⁰

Rádl se domnívá, že jen rozumní a svobodní členové demokratické společnosti se podílejí na její správě. Dnes se i ženy mohou aktivně zapojeny do demokratického dění. Například v Řecku a v Římě se otroci, protože nebyli svobodní, nepodíleli na správě demokracie. Stejně tak i dříve dělníkům nebylo umožněno se podílet na demokracii, protože prý nerozuměli politice. Naproti tomu se za členy demokratické společnosti nemohou považovat děti a nespěprávní občané, protože se dají lehce ovlivnit, a také vězni nemají volební právo.

Podstata demokracie spočívá v přesvědčení, že každý jedinec je dobrý, protože kdyby neměl dostatek vůle, aby podporoval a rozvíjel své přirozené schopnosti a snažil se naplnit svůj životní úděl, pak by každý pokus o dosažení demokratismu selhal. Naproti tomu absolutismus se domnívá, že demokracie neuspěje, jelikož jsou lidé ve své podstatě špatní a slabí a potřebují autoritu, jež by je vedla.⁸¹

„Demokratismus vyrostl z reformačních bojů náboženských, tedy z ideálních bojů za vnitřnější poměr k Bohu ; rozvinul se v boji za politickou svobodu Spojených států severoamerických, zplodil heslo o svobodě, rovnosti a bratrství za francouzské revoluce, vybojoval osvobození otroků, sedláků, židů, dělníků, národů.“⁸²

Duchem ušlechtilí lidé sváděli boj za svobodu. Boj za svobodu sedláků byl podpořen spisovateli, šlechtici, politiky se záměrem dostat všechny na stejnou úroveň. Boj za rovnost žen

---

⁷⁸ RÁDL, Emanuel. *Válka Čechů s Němci*. 2., v Melantrichu 1.vyd. Praha: Melantrich, 1993. České myšlení. str. 129-130 ISBN 80-7023-147-5

⁷⁹ Tamtéž, str. 130-131

⁸⁰ Tamtéž, str. 131

⁸¹ RÁDL, Emanuel. *Demokracie a věda*. Praha: Merkur, 1919, str. 3-4

⁸² Tamtéž, str. 4

byl proveden muži ve jménu pokroku lidstva. I velké národy zápasily pro svobodu národů malých. Pravý demokrat je ten, který se snaží ostatní pozvednout na vyšší úroveň, nikoli ten, kdo se domnívá, že je roven vyššímu.

Stejně tak jako lidovláda nemusí znamenat demokracii v pravém slova smyslu, tak ani absolutismus nutně nemusí znamenat opak demokracie. Demokratická strana zavrhlá a poslala na smrt Sokrata (byl aristokrat), který se proti ní hájil demokratickými zásadami o rozumu, svobodná kritika, přesvědčení atp. Demokraticky zřízená římská republika byla rozvrácena lidem. Naopak anglický filozof Hobbes byl zastánce absolutismu, ale v jeho myšlenkách najdeme prvky demokratismu. Hobbes totiž tvrdil, že lid má rozhodovat o společenských otázkách, ale je třeba i panovníka, na nějž by lid přenesl svou svrchovanost, tím pádem by panovník „držel v rukou“ nezávislou vládní moc s jejíž pomocí by překonával vnitřní nepokoje.⁸³

4.2. Demokratismus a věda

Rádl vědu považuje za soubor logicky uspořádaných poznatků. Do vědy neřadí jen poznatky již pevně ověřené, ale i domněnky a chyby, které jsou součástí procesu poznání. Ve vědě se používá k dosažení poznatků rozum, zkušenost a práce. Opakem vědeckosti je víra v pověry, v zázraky, nevědomost, nadpřirozenost.⁸⁴

„Důsledky vědecké, opravdově provedené, nutně vedou k demokratické praxi. Věda uznává jen vládu zdravého smyslu (rozumu a zkušenosti), tedy ne vládu lidí, zvyků, autorit. Nejslavnější vědecké činy, boj svobodné vědy proti středověkému spoléhání na Aristotela, srážky vědy a církvi, vítězství empirické vědy na metafysickém blouznění, boj lékařské vědy proti pověrám, boj technických objevů proti šosáctví byly činy zároveň demokratickými.“⁸⁵

Stejně jako demokracie má i věda mnohem větší využití než absolutismus, který se projevuje tajemnem a vírou v ideály. Zato demokracie a věda důvěřuje smyslům a přikládá větší důležitost člověku. Rádl říká, že se díky demokratickému myšlení věda vzepřela nadvládě filozofie a začala se rozdělovat do různých směrů. Další shody demokracie a vědy nalezneme v optimizmu typickém pro oba termíny. Kdyby totiž vědec nevěřil, že svým rozumem nalezne řešení a východiska, jakého smyslu by měla jeho práce? Proto jde pokrokářství ruku v ruce s vědou, a proto jsou vědci jako například Mill, Spencer, Masaryk, Comte považováni za šířitele pokrokářství. Rádl říká, že demokratismus a věda vychází se stejného přesvědčení, protože

---

⁸³ RÁDL, Emanuel. Demokracie a věda. Praha: Merkur, 1919, str. 5-6

⁸⁴ Tamtéž, str. 7

⁸⁵ Tamtéž, str. 7

hlavní náplní vědy je hledat pravdu a demokratismus věří v sílu rozumu. Pokud se vzdáte vědy, nemůžete se považovat za demokraty v pravém slova smyslu, a jestliže jste ztratili víru v demokratismus, potom přestáváte důvěřovat moci vědy.⁸⁶

Rádl si pokládá otázku, jestli byla věda vždy demokratická, neboť se vyvíjela i v dobách, kdy panovaly různé světové názory. Ku příkladu alchymisté byli v rozporu s demokratickými zásadami, neboť ve svém učení alchymistickém spoléhali na tajemno a zázraky. Dochází k závěru, že věda sice spoléhá na rozum a směřuje k pravdě, ale vzdaluje se od ideálu svobody.

Věda nabývá svého uvědomělého demokratického poslání bojem s katolickou církví, která je úplně opačného přesvědčení než ideál demokratický (víra v nadpřirozeno, víra v autority, skepse, rozumu atp.). Galilei byl aristokrat a stál na straně církve, i přesto jeho vědecké poznatky hájil proti církevní autoritě. Ačkoli Blaise Pascal nebyl demokrat, rozšířil rozpor mezi vědou a církví tvrzením, že jedinec nestojí, aby byl někým ovládnán i přes to, že to společenské normy vyžadují. Což si jeho nástupci „vzali k srdci“ a čehož jsou revoluce důkazem. Positivismus je široké pojmenování pro několik myšlenkových směrů vyvíjejících se v 19. století, jež měly společnou víru v pravdu vědy a nevoli k církvi. Dle Rádla by vědec neměl zapomínat, že nemá kritizovat jen církevní teokracii, ale i aristokratismus. Například Cuvier hájil zásadu, že nezáleží, jaká vláda panuje, ale pokud vláda podporuje práci vědce, má jí vědec sloužit. Politická nezaujatost se neřídí principy vědeckosti a je spíše následkem nedostatečného politického přesvědčení vědců.

Pokud se věda bouří proti vládě středověku církevního, má vystupovat i proti politické vládě středověku, jelikož obě vlády vychází ze stejného základu. V Anglii a v Americe se ve vědě propagoval názor o politické a náboženské svobodě. Anglický filosof John Locke zastával demokratickou zásadu, že každý člen společnosti má stejná práva a svobodně uzavírá smlouvu se státem. I další angličtí představitelé inteligence (Darwin, Spencer, Smith...) prostřednictvím jejich vědeckých úvah získali uznání demokratismu u široké veřejnosti.⁸⁷

„Věda má tedy demokratické poslání a její představitelé si to čím dál tím víc uvědomují; jedině demokratický vědec žije důsledně podle zásad své vědy a jedině v demokratické společnosti může vědec naplnit svůj ideál.“⁸⁸

Věda v absolutistické společnosti má ještě dlouhou cestu, aby byl naplněn její ideál a

---

⁸⁶ RÁDL, Emanuel. Demokracie a věda. Praha: Merkur, 1919, str. 8

⁸⁷ Tamtéž, str. 9-12

⁸⁸ Tamtéž, str. 13

mohla skrze ni být svobodně uplatňována kritika ve svobodné společnosti.⁸⁹

Rádl tvrdí, že český národ má v sobě mnoho demokratického. Z minulosti můžeme považovat za demokratické například husitství a národní obrození. A za nezpochybnitelné osobnosti bránící demokraticismus můžeme považovat Husa, Masaryka, Havlíčka a Komenského. Za nepřijatelnou považuje Rádl každou formu demokracie, která se přičí vůli rozumu, jež uznává demagogii, vlastenectví, historismu. „Pravý“ a moderní demokraticismus můžeme hledat jen tam, kde vybojoval vítěznou bitvu rozum nad instinktem a kde jedině prostřednictvím rozumu byly utvářeny lidské vztahy a zákony.

Dle Rádla je v českém demokraticismu jen málo využíván rozum v životě. Až Masaryk v české společnosti ukázal vhodné zastoupení vědy k demokraticismu. Dříve sice měla věda vlivný dopad, ale i tak jsme zaujímali pasivní postoj k vývoji evropské vědy. Nové myšlenkové/vědecké směry zakládány v Evropě u nás neměly takového ohlasu jako v zemích jiných států, ba jsme k nim v některých situacích zůstali přímo slepí. Sice se o tomto vědeckém shonu dalo přednášet, teoreticky ho kritizovat nebo schvalovat, ale rozhodně se nestal reformou životů veřejných ani soukromých. Do osmdesátých let sice lidé uznávali vědu, ale jen povrchně.

Na bedrech české vědy leží poslání, aby byly zákony pro soukromý a veřejný život odůvodňovány rozumem.⁹⁰

„Věda musí být tím vládcem, kterým bývali dříve mocnáři; nebude-li vládnouti věda, t. j. rozum, t. j. theorie, bude vládnouti absolutismus znova, ať už se jmenuje králem, císařem, proletářem, buržoasií nebo jakkoli jinak. Vědou rozumíme ovšem mezinárodní vědu; pravda, která by nebyla závazná pro všechny lidi a pro všechny národy, není vědeckou pravdou. Demokraticismus na vědě založený, toť heslo budoucnosti!“⁹¹

4.2.1 Sociologie

Sociologie byla založena „západními“ mysliteli Comtem a Spencerem. Ti ji založili, aby dále rozvinuli učení o osvícenství. Základy sociologie tvoří pokrok, analýza, individualismus, tedy prvky, kterými se řídí v USA, Francii a Anglii. Západní sociologie se ve vědě a politice odprošťuje od Boha, absolutna, nekonečné pravdy a zabývá se jen zkoumanými fakty a z nich vyvozuje závěry. Němci nechápali vědeckou sociologii v západním smyslu, a proto si někteří jedinci zřídili pro ně vlastní filozofii vycházející z Fichta a Schellinga. Praktické záležitosti považují za nefilozofické a namísto nich se zajímají o „absolutno“. Vídeňský

---

⁸⁹ RÁDL, Emanuel. Demokracie a věda. Praha: Merkur, 1919, str. 13

⁹⁰ Tamtéž, str. 16-18

⁹¹ Tamtéž, str. 18-19

sociolog Othmar Spann vychází ze Schellinga a Spinozy a je zastáncem rasových teorií. Svoje učení o univerzalismu staví do protikladu individualismu. Stejně jako jeho předchůdcům (Schellingovi, Spinozovi, Bergsonovi) i jemu chybí vůle postupovat vpřed a nebýt konzervativní.⁹²

„Tito mystici dávají přednost pasivitě, „přihlížení“. Které se ztrácí v podvědomí, mají zálibu v temných silách přírody a oškliví si jasné světlo rozumu. Jaký nepřirozený význam připisují svázanosti s přírodou, intuici, národu jako přírodní síle, opilému Dionýsovi! Z této nálady vyrůstá pochopení pro krev, pro vrozené dispozice, pro osud, pro instinkty národa, vůbec pro všechno to, co Platon kdysi nazval „spoutanou bestii v člověku“.“⁹³

Lidstvo již v minulosti bojovalo proti přírodní přirozenosti a vyhrálo díky rozumu. A přesto je nám tato „uzavřená kapitola“ předkládána jako nová sociologie. Ani Spann není příznivcem liberalismu a nesouhlasí s liberalistickým pojetím individua, protože jednotlivce chápe jen jako součást celku – národa (stejně jako nacionalismus a komunismus). Už od 18. století chápou někteří Němci, podobní myšlení Spannovu, liberalismus stejně záporně, protože v něm vidí příklon k egoismu a dávají liberalismu za vinu, že ničí pospolitost společnosti kvůli atomismu jedince. Dle Fichta se výchovou musí potlačit svoboda vůle jedince, aby se jedinec mohl lehce ovládat. Rádl říká, že angličtí liberálové svoje učení a zákony tvořili pro dobře vychovanou společnost a rozhodně se nesnažili zničit společenské vazby. Jelikož měli dobré vychování, předpokládali tuto „ctnost“ i u ostatních lidí a vůbec by je nenapadlo, že by se ve svých reformách měli zmiňovat o humanitě, kterou považovali za samozřejmost každého člověka.

Dle Rádla je nacionální cítění sudetských Němců na stejné úrovni jako Němců říšských. I přes to, že je národní cit založen na tom nejelementárnějším přesvědčení, má pro sudetské Němce takovou historickou sílu, že ji nemohou překonat ani rozumem.

I u nás panovalo před první světovou válkou podobné přesvědčení jako v Německu. Mysleli jsme si totiž, že nás náš slovanský cit spojuje s Ruskem a věřili, že nám tato primitivní síla přinese svobodu. Jenže naši myslitelé se nevzdávali a ustavičně bojovali proti slovanskému citu, carismu a mystice. Dokonce tak tvrdě, že náš hlavní představitel tohoto boje – Masaryk – měl zakázán vstup do carského Ruska. A proto by se měli sudetští Němci nechat tímto intelektuálním bojem inspirovat a odklonit se od nacionálního citu k rozumu.⁹⁴

---

⁹² RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.103-105. ISBN 80-86495-17-5.

⁹³ Tamtéž, str. 105

⁹⁴ Tamtéž, str.105-108.

4.2.2. Pokrokářství

Dle Rádla nese každý jednatel odpovědnost za směřování světového vývoje. Lidstvo během svého vývoje prochází zejména duchovním pokrokem. Ten spočívá v úmyslné a svobodné integraci a cílevědomé spolupráci jednotlivců a národů. Pokrok nabude svého pravého významu, jen pokud vyjadřuje osobní přesvědčení, zkušenost a naději člověka. I přes to, že pokrokář ví, co je to trápení, zachovává si pozitivní pohled na svět a věří v práci, v dobrou vůli, v lid, v budoucnost.⁹⁵

---

⁹⁵ RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. str.95-97. ISBN 80-86495-17-5.

5. Využití tématu ve výuce občanské výchovy a základů společenských věd

Jako biolog oceňuji Rádlovo dvousvazkové dílo Dějiny biologických teorií novověku. Jak již název napovídá, dílo obsahuje ucelený pohled na biologické teorie a jejich nejvýznamnější představitele Aristotela, Hippokrata, Platóna přes Malphigiho, Linného, Lamarcka až po Darwina, tedy od starověku až po 19. století. Dílo nám prozrazuje, jak biologii chápali naši předchůdci a jak se biologie v průběhu věků vyvíjela. Například myšlenka Darwinova - o přírodním výběru - byla převzata a přetvořena v teorii nazvanou sociální darwinismus, jíž přívrženci této teorie ospravedlňovali rasovou hygienu. Také tu Rádl uvádí filosofické směry (vitalismus, přírodní filosofie) a představitele (Leibnitzovo učení o monádách), kteří měli dopad na utváření biologie.

„Znamená to tedy, že objev dějin a dějinnosti vědeckého myšlení na příkladě biologických teorií byl pro RÁDLA vlastní rovinou a polem, na kterých se věda a filosofie podstatným způsobem stýkají a vzájemně k sobě promlouvají.“⁹⁶

Toto dílo uvádím, neboť spojuje vztahy mezi biologií a společenskými vědami. Dále chci uvést zásady, jež se dají využít ve výuce společenských věd a občanské výchovy. Dle Rádla by si každý pedagog měl položit otázku, jakým směrem chce výchovu dětí směřovat. Důležité je, si uvědomit fakt, že cíl výchovy nevychází z dítěte samotného, ale z jeho vnějšího okolí prostřednictvím vychovatelů a učitelů.⁹⁷

Rádl říká, že je v pořádku podporovat iniciativnost a samostatnost dětí, tedy zásady moderní pedagogiky o svobodě dítěte, ale varuje, že může nastat situace, která se od původního kladného cíle může obrátit v situaci opačnou. Pak se tedy děje, že se svoboda bez ideálu promění v nespoutanost a v prosté vybíjení instinktů a pozbývá významu. Je třeba, aby učitel vedl děti k pravdě, rozumu a mravnosti.⁹⁸

Učitel by neměl kritizovat nebo chválit politické strany nebo politiky, ale být neutrální a objektivní.⁹⁹

Tedy vykládat politologii v jejím neutrálním pojetí, říkat fakta, ať už jsou jakkoli lichotivá nebo nelichotivá, neboť pedagog je žáky považován za autoritu a žáci mu naslouchají,

---

⁹⁶ RÁDL, Emanuel, MARKOŠ, Anton, Tomáš HERMANN a Zdeněk NEUBAUER, ed. *Dějiny biologických teorií novověku I* [online]. Praha: Academia, 2005 [cit. 2019-06-14]. str. 21 ISBN 80-200-1363-6. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/filosof/markos/Publikace/radl%201%20dil.pdf>

⁹⁷ RÁDL, Emanuel. *Revise pokrokových ideálů v národní škole*. 2. vydání. V Praze: Akademická YMCA, 1928. str. 11-13

⁹⁸ Tamtéž, str. 14-16

⁹⁹ Tamtéž, str. 19-20

tím pádem má přímý i nepřímý vliv na jejich názory, potažmo může ovlivnit současné i budoucí rozhodování ve volbách.

Podobné tvrzení platí o státních ideologiích. Rádl varuje, že učitelstvo by mělo s vysokou opatrností probírat otázky týkající se národnostního uvědomění, neboť jsou to spíše otázky politické, a do pedagogiky nepatří. Pedagogové mají vychovávat z dětí dobré lidi a též jen a pouze děti mají být v jejich hlavním zájmu, které by se měla škola snažit vyčlenit ze zájmů lokálních a časových.¹⁰⁰

„Naopak dítě má býti vychováváno k loyálnosti; loyálnost však jest pouze jedním z projevů osobní čestnosti; svobodný člověk jest ten, kdo jest podřízen pouze zákonům rozumu a mravnosti; kdežto ten, kdo jest podroben vládě státu, národnosti, jazyka jako posledním instancím, byl odjakživa pokládán za vzor otroka.

Svobodná škola není školou ani pro jazyk ani pro národnost ani pro stát; jest školou pro věčný zákon, vládnoucí všem lidem všech zemí a všech dob.“¹⁰¹

Za správný směr pokroku považuje Rádl vše, co je lidské, mezinárodní, svobodné a od lokálních stereotypů. V učebnicích občanské výchovy se nemají vyskytovat hesla o národnostní nesnášenlivosti. Občanská výchova by se měla zdržet upřílišněného zájmu o politiku a vlastenectví, namísto toho se má držet výchovy k světovosti.¹⁰²

Učitel nemá přehnaně využívat empiričnosti, smyslnosti a praktičnosti, jinak by mohl potlačit projevy lidského ducha vycházející třeba z vědeckých objevů, básní, dramatických děl.¹⁰³

---

¹⁰⁰ RÁDL, Emanuel. *Revise pokrokových ideálů v národní škole*. 2. vydání. V Praze: Akademická YMCA, 1928, str. 23-24

¹⁰¹ Tamtéž, str. 26

¹⁰² Tamtéž, str. 28-34

¹⁰³ Tamtéž, str. 50-51

Závěr

V závěrečné části bakalářské práce shrnu poznatky, které jsou dle mého názoru nejpodstatnější.

V první části svého vědeckého působení byl Rádl biolog. Napsal velebná díla Dějiny biologických teorií novověku, které bylo přeloženo do němčiny, španělštiny a angličtiny. Po první světové válce se Rádlovy myšlenky upínají zejména k filosofii a společenským vědám, nastává druhá životní etapa, v níž se Rádl stává filozofem a následovníkem Masarykova kritického realismu. Cítí totiž potřebu hájit nově nabyté svobody Československé republiky a snaží se svými reformami zlepšit život československé společnosti. Mezi nejznámější díla z tohoto období patří Dějiny filosofie 1. a 2. díl, Válka Čechů s Němci, Útěcha z filosofie nebo O německé revoluci.

Zjistil jsem, že Rádlovo rozdělení tzv. svobody přírodní je v Německu postaveno mimo zákon a pro Němce není nic důležitějšího než národ, rasa a kmen, naproti tomu u nás se aplikuje svoboda pod zákonem, jejíž členové jsou vázáni na stát stanovami a zákony. Tedy v teorii přírodní svobody můžeme najít zárodky zhoubného nacionalismu, jenž za nejdůležitější ve státě staví masy lidí a jednotlivce se musí jeho vůli podříditi. Kmenem v naturálním chápání se rozumí občané spojování jen na základě krve, tradic a jazyka – jedná se tu spíše o mystiku německých romantiků Herdera a Fichta, nikoli racionální zjev moderní společnosti založený na rozumu, právních normách a zákonech. Sociální nacionalisté přikládali důležitý význam rasovému pojetí státu. Ospravedlňování rasové čistoty mělo za následek vymýšleli hrůzných plánů, jak „vytřídit, pozdvihnout a zachovat prý nejčistší árijskou rasu, jež by si podmanila a vládla světu“. Totiž Němci chtěli sjednotit všechny německé kmény, ať už se nacházely kdekoli na světě, což svědčí o jejich nekonečné rozpínivosti.

I sudetští Němci pociťují stejné nacionální přesvědčení založené na přírodní pospolitosti. My jsme též bojovali proti mystice slovanské a vyhráli jsme, neboť jsme věřili v sílu rozumu.

Dále jsem zjistil, že demokratické zásady za první republiky týkající se tajného a všeobecného hlasovacího práva, rovnosti hlasu jsou stejné jako máme dnes. Za úkol demokracie považuje, aby se každý svobodný a svéprávný občan mohl podílet na vládě a uplatňovat svoje zájmy. Rádl upozorňuje na riziko, že vůle většiny nemusí nutně znamenat spravedlnost a může se plést. Menšina by měla mít též možnost dovolávat se práva. Za demokraty se mohou považovat jen ti lidé, kteří se snaží ostatní vyzdvihnout na úroveň vyšší a bojují za práva slabších. Rádl spojuje demokratismus a vědu, protože mají společné ideály – víru v rozum

člověka, optimismus. Demokratismus se nachází jen tam, kde vládne rozum a prostřednictvím rozumu jsou utvářeny zákony. Jedině pravda vítězí!

S jistotou mohu říct, že Rádlovy myšlenky jsou stále aktuální a můžeme je využívat i ve výuce výchovy k občanství, potažmo biologii. Jeho dílo Dějiny biologických teorií můžeme použít jak názornou ukázkou propojení některých filozofických směrů, jež se podílely na vývoji a chápání biologie dřívější doby. Dále jsou aktuální i Rádlovy demokratické zásady a k vysvětlení poměrů mezi Čechy a Němci můžeme použít knihu Válka Čechů s Němci.

Dále bych rád „vyzdvihl“ několik zásad, které jsou dle mého názoru aktuální jak ve školství všeobecně, tak i ve výuce občanské výchovy. Učitel by měl zůstat politicky nestranný, neboť jako autorita může ovlivnit politické názory žáků. Také by se neměli žáci vést k náboženské a národnostní nesnášenlivosti.

Prameny a literatura

- CLAY, Catrine a Michael LEAPMAN. *Panská rasa: Nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. ISBN 80-85928-43-4.
- HROMÁDKA, Josef Lukl. *Don Quijote české filosofie Emanuel Rádl 1873-1942*. Praha: Jan Laichter, 1947.
- KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2373-3.
- RÁDL, Emanuel. *Demokracie a věda*. Praha: Merkur, 1919
- RÁDL, Emanuel. *O německé revoluci: K politické ideologii sudetských Němců*. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-86495-17-5.
- RÁDL, Emanuel. *Revise pokrokových ideálů v národní škole*. 2. vydání. V Praze: Akademická YMCA, 1928.
- RÁDL, Emanuel. *Válka Čechů s Němci*. 2., v Melantrichu 1.vyd. Praha: Melantrich, 1993. České myšlení. ISBN 80-7023-147-5.
- ZNOJ, Milan, Jan HAVRÁNEK a Martin SEKERA, ed. *Český liberalismus: texty a osobnosti*. Praha: Torst, 1995. ISBN 80-85639-49-1.

Internetové zdroje

- GABRIEL, Jiří, et al. *Slovník českých filosofů* [online]. Brno : FF muni, 2001 [cit. 2018-11-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/radl.html>>.
- RÁDL, Emanuel, MARKOŠ, Anton, Tomáš HERMANN a Zdeněk NEUBAUER, ed. *Dějiny biologických teorií novověku I* [online]. Praha: Academia, 2005 [cit. 2019-06-14]. ISBN 80-200-1363-6. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/filosof/markos/Publikace/radl%201%20dil.pdf>
- TRAPL, MILOSLAV. “Sociologické Pojetí Národnostní Problematiky u Emanuela Rádla.” *Sociologický Časopis*, ročník 4, číslo 3, 1968, s. 333-334. Dostupné z WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6ebe2c34dd4e9fb75c59b287e6348a0f3055db73_Sociologicke%20pojeti%20narodnostni%20problematiky.pdf

ANOTACE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Aleš Reibl
Katedra:	Katedra společenských věd, PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Pojetí politiky a demokracie v díle Emanuela Rádl
Název v angličtině:	The Concept of Politics and Democracy in the Work of Emanuel Rádl
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá pojetím politiky a demokracie v díle Emanuela Rádl. Začátek práce popisuje Rádlův život a utváření jeho názorů. V následujících třech částech je popsáno, jak Rádl vnímá demokracii, národ a vztahy mezi Čechy a Němci. V závěrečné části práce se nachází využitelnost tématu ve výuce občanské výchovy.
Klíčová slova:	Rádl, demokracie, národ, politika, dílo, občanská výchova
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the conception of politics and democracy in the work of Emanuel Rádl. In the first part of the thesis I describe Radl's life and forming of his opinions. The following three parts shows how Radl perceives democracy, nation and the relations between Czechs and Germans. In the final part of the thesis there is shown the applicability of the topic in civics education.
Klíčová slova v angličtině:	Rádl, democracy, nation, politics, publications, civics education
Přílohy vázané	Bez příloh.
Rozsah práce:	41 stran
Jazyk práce:	Český jazyk